

Актуальні питання досліджування підписів, виконаних з наслідуванням

Наталія Сиротенко

старший науковий співробітник лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2023-6518>, e-mail: nncise@nncise.org.ua

Валентина Абросимова

старший науковий співробітник лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3767-5303>, e-mail: nncise@nncise.org.ua

Публікацію присвячено проблемам дослідження підписів, виконаних з наслідуванням підписів осіб, від імені яких вони зроблені, актуальності цих почеркознавчих досліджень, складності розв'язання ідентифікаційних та діагностичних задач.

Ключові слова: підпис; наслідування; транскрипція; ознаки.

Current Issues of the Research of Signatures Made with Inheritance

Natalya Syrotenko, Valentina Abrosymova

The publication is devoted to the problems of studying signatures made by imitating the signatures of the persons on whose behalf they are signed, the relevance of these handwriting studies, the complexity of solving identification and diagnostic problems.

Keywords: signature; imitation; transcription; signs.

Сучасний розвиток суспільства свідчить про загальну цифровізацію різноманітних життєвих процесів. Зокрема, використання цифрових підписів, оформлення документів в електронному форматі. На тлі цього може здаватися, що судова почеркознавча експертиза впевнено прямує до свого зникнення. Натомість аналіз кримінальних справ, пов'язаних з розслідуванням діяльності організованих злочинних груп, економічних злочинів доводить актуальність висновків почеркознавчих експертиз щодо підписів у документах фінансової й то-

варно-грошової звітності, у яких відображений рух матеріальних цінностей, грошових коштів, а саме: договорах, актах виконаних робіт (надання послуг), банківських, податкових, нотаріально оформлених документах тощо. Не останнє місце в цьому переліку займає дослідження підписів у боргових розписках. Здебільшого злочинці виконують підписи не від свого імені, а від імені іншої особи (інших осіб), яка має (мають) посвідчувати документ (документи). Тобто на дослідження експерту-почеркознавцю надходять документи, що містять підписи, вико-

нані з наслідуванням підпису певної особи.

Надати визначення підпису можна в такий спосіб: підпис — це конкретне зображення прізвища певної особи, яке має посвідчувальне значення і містить комплекс особливостей почерку, специфічний для його виконавця. Спеціальні правила для формування підписів відсутні, тому кожна людина вільно обирає форми власноручного запису, що посвідчує її особу. Формування підпису завжди відбувається за наявності навичок письма та на їх основі. Отже, для підпису характерні основні властивості почерку, а саме: індивідуальність, стійкість, варіаційність, вибіркова мінливість [1].

Що ж відрізняє підпис як окремий об'єкт почеркознавчого дослідження від почерку? Це наявність специфічних почеркових ознак, характерних лише для нього, таких, що належать до загальних і характеризують будову підпису; відображають ступінь та характер сформованості писемно-рухових навичок; характер рухів за структурою; просторову орієнтацію самого підпису та рухів, якими він виконаний.

Специфічною ознакою, що характеризує будову (склад) підпису, є транскрипція.

Згідно із визначенням, наведеним у ДСТУ 9122:2021, транскрипція підпису — це якісний і кількісний склад підпису (букв і штрихів) [2]. Залежно від складу існує три її види: буквова (літерна), безбуквова (штрихова), змішана. Так само вони можуть містити такі частини: початкову, середню та заключну. До заключної зазвичай від-

носяться розчерк і, за наявності, додатковий штрих / штрихи.

Загальна ознака, яка несе певну вагому інформацію, — та, що відображає просторову орієнтацію підпису. До неї віднесено розташування підпису щодо реквізитів документа, напрямок лінії підпису та форма її основи.

Наслідування підпису іншої особи визначається як відтворення зовнішнього вигляду та ознак, що властиві підпису іншої особи. Поділяють такі види наслідування: змальовування «на око», відтворення «по пам'яті», виконання після попереднього тренування [2]. Тобто в досліджуваному підписі виконавець намагається відтворити (імітувати) ознаки підпису іншої особи. До того ж тою чи іншою мірою зберігаються ознаки, характерні для власного підписного почерку. Отже, у досліджуваному підписі наявні як ідентифікаційні, так і діагностичні ознаки, що обумовлені виконанням цього підпису під впливом штучних внутрішніх збиваючих чинників. А саме — таких, що свідчать про вплив на виконавця установки на імітацію. Ці дві сторони є невідривними складовими єдиного процесу повного та всебічного дослідження почеркового об'єкта [3].

Викладене вище визначає почеркознавчі дослідження зі встановлення справжності підпису, виконаного з наслідуванням підпису конкретної особи, як складні. Додає складності обмеженість графічного матеріалу, часто простого складу, та відносно велика варіативність.

Слід зазначити, що діагностичний напрям є важливим для розв'язання

загальних ідентифікаційних завдань у судовому почеркознавстві й тому постійно розвивається. У 2001 році співробітники КНДІСЕ розробили методичні рекомендації якісно-описового характеру для розв'язання діагностичних завдань за підписами, виконаними з порушенням координації рухів. Надалі було створено діагностичну методiku, яка містила, зокрема, комп'ютерну програму *Dia* й надавала допомогу у визначенні виду збиваючих чинників (природних, штучних), що вплинули на виконавця зміненого підпису [4]. У 2010 році почеркознавцями за-

значеної установи створена експертна система *VESNA* зі встановлення конкретного збиваючого чинника, що впливав на виконавця підпису з ознаками незвичності письма [4]. Співробітники ХНДІСЕ (нині — ННЦ «*ICE ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса*») розробили «Методiku дослідження підписів, виконаних зі зміною ознак власного підписного почерку» [4].

На сучасному етапі, ґрунтуючись на попередніх теоретичних розробках, науковці України продовжують вдосконалювати теоретичні й методичні основи судової почеркознавчої експертизи.

Перелік джерел посилання

1. Сохранич Т. В. Методика дослідження підписів, виконаних зі зміною ознак власного підписного почерку. Харків, 2015. 30 с. Реєстр. код 1.1.57 / Реєстр методик проведення судових експертиз. URL: <https://rmpse.minjst.gov.ua/search> (дата звернення: 27.03.2025).
2. ДСТУ 9122:2021 Судова почеркознавча експертиза. Терміни та визначення понять від 18.10.2021 р. [Чинний від 01.07.2022]. URL: <https://online.budstandart.com> (дата звернення: 27.03.2025).
3. Перелік науково-технічної та довідкової літератури, що використовується при проведенні почеркознавчої та лінгвістичної експертиз : дод. 2 до наказу Мін'юсту України від 08.05.2018 р. № 1467/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS30115> (дата звернення: 27.03.2025).
4. Сиротенко Н., Тамошюнайте Р., Абросимова В. Вирішення окремих інтеграційних завдань у судово-почеркознавчій експертизі. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3 (25). С. 135—152. DOI: 10.32353/khrife.3.2021.10 (дата звернення: 26.03.2025).